

ישׁוב קושיא עצומה של מרן החתם סופר זי"ע איך אנו מעידים בקידוש על דבר שלא ראינו שהקב"ה שבת מבריאת העולם ביום השביעי

שהעשייה לא היה רק במאמר, כדמייתי עלה (תהלים לג-ו) בדבר ה' שמים נעשו, כן עדותו במאמר, והוה ליה כאלו נעשה שותף במאמר."

ועל כך מוסיף המהרש"א חידוש גדול: "והוא מבואר שאמר אפילו יחיד כו' צריך לומר ויכולו, רצונו לומר אפילו יחיד שאין עדותו גמור במקום אחר, אף על פי כן צריך לומר ויכולו להיעשות שותף של הקב"ה בעדותו זאת באמירה בעלמא". הרי לנו דברים ברורים כי אפילו יחיד שאומר "ויכולו" נעשה שותף להקב"ה בזכות עדותו.

ונראה לפרש כוונתו כי אף שעד אחד אינו נאמן בדבר שבממון ובעניני אישות, עם כל זאת הרי מבואר בגמרא (גיטין ב:): "עד אחד נאמן באיסורין", לכן גם בשבת שנוגע לענין איסור מלאכה עד אחד נאמן, ולכן גם יחיד שאומר "ויכולו" נחשבת עדותו על כל פנים לענין זה, שיזכה להיות שותף להקב"ה במעשה בראשית.

מקור דברי החיד"א מהזוהר הקדוש

ועתה בא וראה מה שמצינו תנא דמסייע לו להחיד"א שגם בקידוש על הכוס צריך להעיד על הקב"ה שברא את העולם, בספר "יסוד ושורש העבודה" (שער ח פרק ה קידוש היום) שכתב בלשון קדשו: "אחי ורעי הלא תדעו ותבינו מוסדות ועיקר התיקון בעולמות העליונים באמירת פרשת ויכולו גם בקידוש, הוא דוקא שיכוין באמירתה, להעיד עדות על אחדות אלקותו יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד בעובדא דבראשית, ושצריך להעיד עדות זו בשמחה ובכוונה עצומה".

והביא ראיה לכך מדברי הזוהר הקדוש (פרשת ויקהל רז): בתרגום ללשון הקודש: "קדושה של ליל שבת זו היא קידוש של שבת בראשית... סוד העדות של מעשה בראשית, דהיינו ויכולו השמים והארץ וכל צבאם וגו' ויכל אלקים... וצריך בן אדם להעיד עדות זו בשמחה וברצון הלב, להעיד לפני הקב"ה אדון האמונה, וכל מי שיעיד כן ויכוון לבו ורצונו לזה מכפר על כל עוונותיו".

טעמו ונימוקו: "ולכן בליל שבת יהדר אחר מנין, גם מטעם ויכולו שצריך בעשרה עדות להקב"ה, כמו (ויקרא כב-לב) ונקדשתי בתוך בני ישראל". פירוש שמפסוק זה דרשו חכמינו ז"ל (ברכות כא:): "כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה".

מעתה אפילו אם נאמר כי מה שהצריך ה"טורי זהב" עשרה הוא רק לכתחילה, אבל בדיעבד אפשר להעיד באמירת "ויכולו" גם בשנים, וכן כתב ב"משנה ברורה" (שם ס"ק יט) אחרי שהביא דבריו: "ועל כל פנים יהיה בשנים", אולם זה ודאי שביחיד אין לאומרו בגדר עדות כי אין עדות ליחיד, כמו שהזהיר ה"טורי זהב" שיחיד האומר "ויכולו" יכוון רק כקורא בתורה.

נמצא לפי זה כי הקידוש כשהוא ביחיד אינו מדין עדות, ואין כתב החיד"א שצריך להרהר בתשובה לפני קידוש כדי שתהיה עדותו כשרה, ולא חילק כלל בין אם הוא מקדש ביחיד או שיש עמו אדם נוסף שמצטרף עמו לעדות. וכבר הרגיש בכך ה"פרי מגדים" (שם): "ולפי זה מה שנוהגין לעמוד בקידוש כשאומר ויכולו ביחיד, איני יודע טעם לזה דאין ביחיד עדות".

סימוכין לדברי החיד"א מדברי המהרש"א

רחש לבי דבר טוב לברר מקחו של צדיק מאורו של עולם החיד"א זי"ע, אך טרם כל נקדים מה שמצאתי סימוכין לדברי החיד"א שגם יחיד יכול לומר פרשת "ויכולו" בגדר עדות בחידושי אגדות להמהרש"א, על מה ששינוי בגמרא (שבת קיט:): "אמר רבא ואיתימא רבי יהושע בן לוי, אפילו יחיד המתפלל בערב שבת צריך לומר ויכולו, דאמר רב המנונא כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית".

וכתב על זה המהרש"א בלשון קדשו: "כאלו נעשה שותף כו'. כי האומר ויכולו הרי הוא מעיד על מעשה בראשית, והרי הוא נעשה שותף עם הקב"ה, כי בלתי עדותו לא יודע עשייתו, וכמו

בפרשתנו פרשת יתרו אנו קוראים בתורה על עשרת הדברות, שדיבר הקב"ה אל כל ישראל במעמד הנבחר במתן תורה על הר סיני. במאמר זה ברצוננו להתבונן בדיבור הרביעי מעשרת הדברות שהיא מצות עשה (שמות כ-ח): "זכור את יום השבת לקדשו". ודרשו חכמינו ז"ל על כך (פסחים קו:): "זוכרהו על היין בכניסתו".

ידוע ומפורסם מה שכתב הגה"ק החיד"א ב"מורה באצבע" (סימן ד אות קמג) שצריך להרהר בתשובה לפני שמקדש על הכוס כדי שיהיה כשר לעדות, ובלשון קדשו: "יכוין מאד בקידוש ויהרהר בתשובה, כי אמירת ויכולו להעיד כי ה' ברא שמים וארץ ונח בשבת, ורשע פסול לעדות, על כן יהרהר בתשובה שיהיה ראוי לעדות".

שיטת ה"ז"י שיחיד אינו אומר "ויכולו" מטעם עדות

אמנם יש להעיר על דברי החיד"א שכתב כי גם אמירת "ויכולו" בקידוש היא בגדר עדות, ממה שכתב ה"טורי" (או"ח סימן רסח) בענין אמירת "ויכולו" בציבור אחרי תפלת הלחש בליל שבת: "ויש אומרים שנהגו לומר אותו בקול רם ומעומד, משום שהוא עדות להקב"ה על מעשה בראשית, וכתוב (דברים יט-יז) ועמדו שני האנשים, ודרשינן (שבועות ל.) אלו העדים שצריכין להעיד ביחד ומעומד, ולכן צריך שיעמדו ויאמרו אותו ביחד".

והנה ה"טורי זהב" (או"ח סימן רסח ס"ק ה) הביא את דברי ה"טורי", והוסיף על כך בלשון קדשו: "וסיים הטור ואומרים אותו ביחד, ועל כן נראה לי דיחיד המתפלל אין חוזר לומר ויכולו דאין עדות ליחיד, ועדה שלימה בעינין להעיד להקב"ה דהיינו עשרה, ואם ירצה יחיד לאומרה לא יתכוין לשם עדות אלא כקורא בתורה, כן נראה לפי עניות דעתי".

נמצינו למדים מדברי ה"טורי זהב" חידוש גדול, כי מה שתיקנו לומר "ויכולו" בציבור הוא כדי שיעידו "עדה שלמה" דהיינו עשרה, וכמו שביאר ה"פרי מגדים" ב"משבצות זהב" (שם)

**חיד"א: יהרהר בתשובה לפני הקידוש,
כדי שיהיה כשר להעיד שהקב"ה ברא את העולם ושבית ביום השביעי**

**זוהר הקדוש: צריך לכוון להעיד בקידוש ברצון ובכוונת הלב,
וכל מי שמכוון כראוי זוכה לכפרת עוונות**

**חתם סופר: מאחר שאדם נברא רק ביום שישי,
איך אנו יכולים להעיד שהקב"ה ברא את העולם בששה ימים**

**עדותם של ישראל על בריאת העולם היא מצד הנשמה,
שהיא חלק אלוך ממעל ונאצלה לפני בריאת העולם**

בשעת יציאת מצרים ראינו בעינינו כי הוא הבורא, הוא החפץ, הוא היכול, אם כן על ידי יציאת מצרים נעשה עד על שבת בראשית".

יומתק לפרש בזה נוסח הקידוש שהוא עדות על בריאת העולם: "ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית", ואם תאמר הלא לא ראינו את הבריאה כי האדם נברא רק ביום שישי, לכן כדי לתרץ קושיא זו אנו ממשיכים לומר: "תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים", ומאחר שראינו בעינינו יציאת מצרים אנו יכולים להעיד גם על שבת בראשית.

אמנם כל רואה ישכיל ויבין כי דברי ה"חתם סופר" צריכים ביאור, כי הן אמת שבשעת יציאת מצרים ראינו בעינינו: "כי הוא הבורא, הוא החפץ, הוא היכול", אולם הלא לא ראינו אז בעינינו שהקב"ה ברא את העולם בששה ימים ושבית ביום השביעי, ואם כי אנו מאמינים כך באמונה שלימה על ידי יציאת מצרים, אבל עדיין איך נוכל להעיד על הבריאה שלא ראינו בעינינו.

"אם זכה אדם אומרים לו

אתה קדמת לכל מעשה בראשית"

רחש לבי לכבוד שבת קודש ליישב קושיא עצומה זו, על פי מאמר חכמינו ז"ל במדרש (ויק"ר יד-א) על הפסוק (ויקרא יב-ב):

"אשה כי תזרע וילדה זכר, הדא הוא דכתבי (תהלים קלט-ה) אחור וקדם צרתני... אחור זה יום האחרון וקדם זה יום הראשון... דכתיב (בראשית א-ב) ורוח אלקים מרחפת על פני המים, זה רוחו של מלך המשיח, [גירסת ה"מתנות כהונה" על פי הילקוט שמעוני: "זה רוחו של אדם הראשון"]]. אם זכה אדם אומרים לו, אתה קדמת לכל מעשה בראשית, ואם לאו אומרים לו, יתוש קדמך, שלשול קדמך".

ולכאורה תמוה איך אפשר לומר לאדם אפילו אם זכה: "אתה קדמת לכל מעשה בראשית", הלא למעשה לא נברא רק ביום שישי, וביאר ה"שפת

לעדות, לכן מוחלין לו על כל עוונותיו להיות עדותו עדות כשירה לאמיתתו".

בספר "בן יהודע" להגה"ק בעל "בן איש חי" מביע גם כן רעיון זה, והוא מוסיף על כך פרפרת נאה לבאר הטעם ששני המלאכים המלווים את האדם: "מניחין ידיהן על ראשו" דוקא, על פי המבואר בגמרא (קידושין מט:) המקדש את האשה: "על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו". הרי שבהרהור תשובה לבד כבר נחשב לצדיק.

הנה כי כן מטעם זה: "כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו", והוא מהרהר בתשובה כדי שלא יהיה רשע הפסול לעדות, "שני מלאכי השרת המלווין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו" – במקום שהרהר במחשבתו בתשובה, "ואומרים לו וסר עוונך וחטאתך תכופר", לרמז שאפילו בהרהור תשובה במחשבה שבראשו כבר סר עוונו ונחשב לצדיק שראוי להעיד, ובכך השלמנו את החלק הראשון של המאמר.

איך אפשר להעיד על דבר שלא ראינו

אמנם בענין עדות זו שאנו מעידים בליל שבת, שהקב"ה ברא את העולם בששת ימי בראשית ושבית ביום השביעי, דבר בעתו מה טוב להעלות על שלחן החברים, קושיא עצומה שמציקה לנו רבות בשנים, מאחר שהאדם לא נברא רק ביום השישי לבריאת העולם, איך אנו יכולים להעיד על דבר שלא ראינו בפועל אף שאנו מאמינים בכך, שהקב"ה ברא את העולם בששה ימים ושבית ביום השביעי, וכי יעלה על הדעת שאדם יבוא להעיד לפני הבית דין על דבר שהוא מאמין בו אף שלא ראה הדבר.

ואחרי החיפוש והעיון זכינו ללמוד שכבר הרגיש בכך מרן החתם סופר ב"דרשות חתם סופר" (פסח דף ערב טור ג ד"ה תתן אמת) ומיישב קושיא זו, והנה הדברים בלשון קדשו: "והענין בזה כי המשמר שבת מעיד על כל הנ"ל, אך איך אוכל להעיד מה שלא ראיתי ולא ידעתי. אמנם

הרי לנו דברים מפורשים בזוהר הקדוש, שצריך לכוון גם בקידוש ליל שבת להעיד על הקב"ה שברא את העולם, לכן נראה ברור כי גם דברי החיד"א שהיו נהירים לו כל שבילי הזוהר וכל רז לא אניס ליה, מקורו מדברי הזוהר הנ"ל שצריך לכוון להעיד בקידוש, ולכן יפה כתב שצריך להרהר בתשובה לפני קידוש כדי שיהיה כשר להעיד.

ויש להעיר עוד ממה שכתב ב"ספר המנהיג" לרבי אברהם בן נתן הירחי (הלכות שבת אותיות ו-ז): "זוה שנהגו לאומרו בקול רם ומעומד לפי שהוא עדות, דכתיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב אלו בעלי דינין, ושמעתי כי הרב ר' משה [הרמב"ם] זצ"ל הצריך לאומרו מעומד כשאדם מקדש בביתו ומטעם זה". וב"אבודרהם" (מעריב של שבת) הביא דבר זה: "וכתב אבן הירחי שמעתי כי הרמב"ם ז"ל הצריך לאומרו מעומד כשאדם מקדש בביתו מטעם זה שאמרנו עד כאן, ולפי דעתי כי אין צורך כי על פי שנים עדים יקום דבר".

ולפי האמור יש לומר כי הרמב"ם אשר רוח אלקים דיבר בו, זכה לכוון לדברי הזוהר הקדוש שגם בקידוש צריך לכוון להעיד שהקב"ה ברא את העולם בששה ימים ושבית ביום השביעי, והיינו כמו שביארנו כי אפילו אם הוא מקדש ביחיד, הרי הוא יכול להעיד בגדר עד אחד שנאמן להעיד באיסורין, וגם כאן הדבר נוגע לאיסור מלאכה בשבת משום ששבת הקב"ה ביום השביעי.

**"וסר עוונך וחטאתך תכופר"
כדי שיהיה כשר להעיד**

והנה בעצם הרעיון של החיד"א שצריך להרהר בתשובה לפני שמקדש על הכוס כדי שיהיה כשר להעיד, יש להביא סימוכין לכך ממה ששינונו בגמרא (שבת קיט:): "כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו, שני מלאכי השרת המלווין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו, ואומרים לו (ישעיה ו-י) וסר עוונך וחטאתך תכופר".

וכתב ב"אליהו רבה" (או"ח סימן רסח אות יב): "ומהאי טעמא אמר זקני הגאון זכרונו לברכה הא דכל האומר ויכולו, מלאכי השרת המלווין לו אומרים וסר עוונך וכו', משום דאמרין באבן העזר דאומרים לעדים בגט שיהרהרו בתשובה כי רשע פסול לעדות, לכך אומרים לו וסר עוונך". נמצא לפי פירוש זה כי המלאכים שמניחים את ידיהם על ראשו, מודיעים לו כי בעודו בבית הכנסת לפני אמירת "ויכולו" זכה לכפרת עוונות.

וכן כתב ב"תפארת שלמה" (פרשת כי תצא ד"ה כל האומר): "כל האומר ויכולו וגו' מוחלין על כל עוונותיו, כי ויכולו הוא עדות על חידוש העולם, ובעל כרחך צריך האדם להיות כשר לעדות, אם כן הוא אם עבר עבירה ח"ו הוא פסול

"ואני תפלתי לך ה' עת רצון", וצריך ביאור מדוע דוקא בזמן מנחה של שבת הוא עת רצון.

וביאר על פי הידוע כי ישראל עלו במחשבה ברצון הקדום של הקב"ה לברוא את העולם בשבילם, כמו שפירש רש"י: "בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית" - "ברא אלקים את השמים ואת הארץ". והנה העולם נברא אור ליום ראשון ככתוב (בראשית א-ה): "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד", נמצא כי בזמן מנחה של שבת לפני הבריאה עלה ברצונו יתברך לברוא את העולם בשביל ישראל, על כן בכל שבת בזמן המנחה מתעוררת עת רצון עכדה"ק.

"בנפשות של צדיקים נמלך"

נחזור לדברי ה"בני יששכר" (שם) שמוסיף תבלין לדברי הרה"ק מרימנאב זי"ע על פי מאמר המדרש (ב"ר ה-ז): "רבי יהושע דסכנין בשם רבי שמואל אמר, בנפשות של צדיקים נמלך, הדא הוא דכתיב (דברי הימים א ד-כג) המה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שם... עם המלך מלך מלכי המלכים הקב"ה ישבו נפשות של צדיקים, שבהן נמלך הקב"ה וברא את העולם".

ומבאר ה"בני יששכר" הכוונה בזה, על פי המבואר בזוהר הקדוש (פרשת לך לך פח): "באתערותא דלתתא אשכח אתערותא לעילא, דהא לא אתער לעילא עד דאתער לתתא". פירוש, אי אפשר שיתעורר שפע מן השמים אם לא תעלה מקודם התעוררות מלמטה מהמצוות ומעשים טובים של התחתונים, ולפי זה צריך ביאור איזו אתערותא דלתתא היתה בבריאת העולם, לגרום בכך אתערותא דלעילא שיברא הקב"ה את העולם.

אך הביאור בזה כי באותה שבת שהיתה לפני הבריאה עלו ישראל במחשבה תחילה, ששיער הקב"ה כביכול בחכמתו ומחשבתו התענוג שיקבל מעבודת ישראל אחרי הבריאה, ומחשבה זו הספיקה לגרום אתערותא דלתתא לברוא את העולם בשביל ישראל, וזהו ביאור המדרש: "נמלך בנפשות של צדיקים, המה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה עם המלך מלכו של עולם", כי נפשות הצדיקים היו ממש כביכול שותפים עם הקב"ה במעשה בראשית, מאחר שמעשיהם הטובים גרמו לאתערותא דלתתא לברוא את העולם עכדה"ק.

ויש לבאר ענין זה ביתר שאת על פי מה שכתוב (ישעיה נה-ח): "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאום ה', כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם". הביאור בזה כי אדם בשר ודם שמצייר במחשבתו איזה בנין, הגם שהציור של הבנין נמצא במחשבתו, אבל המחשבה עצמה אין בכוחה לבנות כלום בפועל.

הרה"ק מרימנאב זי"ע: בזמן מנחה של שבת לפני הבריאה עלה ברצונו יתברך לברוא את העולם בשביל ישראל

מחשבתו של הקב"ה על נשמות ישראל לפני הבריאה, בראה את נשמות ישראל שהיו כלולות במחשבתו

"ויפח באפיו נשמת חיים", הקב"ה כביכול נפח מתוכו את נשמות ישראל שהיו כלולות במחשבתו לפני הבריאה

"ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם", עדותם של ישראל היא מצד נשמות ישראל כשהיו לבד עם הקב"ה

את הנשמה לרצונו, "אומרים לו, יתוש קדמך, שלשול קדמך", שהרי הגוף אכן נברא אחרון ביום השישי לבריאה.

כל הנשמות נאצלו בשבת שלפני הבריאה

בדרך זו במסילה נעלה לבאר ביתר שאת מה שאומרים לו לאדם אם זכה: "אתה קדמת לכל מעשה בראשית", ומפרש המדרש כי הנשמה כבר היתה ביום ראשון כמו שכתוב: "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", זו רוחו של מלך המשיח שכוללת את כל הנשמות, ולכאורה קשה כי אם הנשמה נבראה רק ביום ראשון לבריאה, איך אומרים לאדם: "אתה קדמת לכל מעשה בראשית", הלא השמים והארץ נבראו תחילה ביום ראשון, ככתוב (בראשית א-א): "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", ורק אחר כך כתוב: "ורוח אלקים מרחפת על פני המים".

ונראה פשוט שאין כוונת המדרש לומר שרוחו של משיח נברא רק ביום ראשון, כי באמת נשמות ישראל עלו במחשבה לפני בריאת העולם, שהרי כל העולם לא נברא אלא בשביל ישראל, כמו שהביא ה"שפת אמת" הוכחה ממה שכתוב: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", ודרשו בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו ראשית, אלא כוונת הפסוק ללמדנו שביום ראשון לבריאה כבר היתה רוחו של משיח מרחפת על פני המים, אבל למעשה כבר נאצלה לפני בריאת העולם, לכן בצדק אומרים לאדם שזכה: "אתה קדמת לכל מעשה בראשית".

נפלא לצרף בזה מקור ברור שנשמות ישראל נאצלו לפני בריאת העולם, מדברי ה"זרע קודש" (פרשת חקת) וה"בני יששכר" (שבתות מאמר ח סימן א) שהביאו דבר פלא בשם הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנאב זי"ע, אשר דיבר בקדשו לבאר דברי הזוהר הקדוש (פרשת תרומה קנו). כי שבת קודש בזמן מנחה היא עת רצון בבחינת "רעוא דרעיון", ולכן אנו אומרים במנחה של שבת (תהלים סט-יד):

אמת" (פרשת תזריע שנת תרמ"א) כוונת המדרש בלשון קדשו:

"בבחינת הנשמה קדם אדם לכל מעשה בראשית, כמו שאמרו חז"ל (רש"י בראשית א-א) בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית, ורוח אלקים מרחפת, דרשו על מלך המשיח שהוא הנשמה כללית של בני ישראל, ולכן כפי הזדככות החומר לבטלו אל הנשמה שתהיה הנשמה מאירה בגוף, אז אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית, ואם ח"ו להיפוך נקרא רק על שם הגוף, והגוף של האדם למטה מכולם".

ביאור דבריו הקדושים על פי מה שכתוב (בראשית ב ז): "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה, ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה". מבואר מזה שהקב"ה ברא את האדם כלול מגוף ונשמה, והנה הגוף שנברא עפר מן האדמה נברא ביום שישי, אולם הנשמה שעליה נאמר: "ויפח באפיו נשמת חיים", הנה היא חלק אלקי ממעל שקדם לכל מעשה בראשית, שהרי כל העולם לא נברא אלא בשביל ישראל שעלו במחשבה תחילה.

והנה ידוע כי תכלית בריאת האדם היא, שימליך האדם את הנשמה על הגוף, והגוף יתבטל עצמו כל כולו לרצון הנשמה לעבוד את ה', ואז הנשמה היא העיקר באדם והגוף אינו רק טפל לנשמה. אולם אם אדם אינו ממליך את הנשמה על הגוף, אלא הגוף מושל באדם לרדוף אחרי הבלי עולם הזה, עד שהוא משעבד גם את הנשמה שבמוח לכפות עליה למלא את תאוותיו הבהמיות, כי אז הגוף הוא עיקר האדם והנשמה אינה אלא טפילה לגוף.

הנה כי כן זהו ביאור המדרש: "אם זכה אדם", שמזכך את הגוף עד שמבטל עצמו לגמרי לרצון הנשמה, "אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית", שהרי הנשמה אכן נבראה לפני כל מעשה בראשית, "ואם לאו", שלא זיכך את הגוף להכניעו תחת הנשמה, אלא להיפך הוא משעבד

על ראשו, ואומרים לו וסר עוונך וחסאתך תכופר, כדי לבשר לו בשורה זו שזכה לכפרת עוונות.

והנה ידוע כי מקום משכן הנשמה היא במוח, כמו שאנו אומרים בנוסח "לשם יחוד" לפני הנחת תפילין: **"ועל הראש נגד המוח שהנשמה שבמוחו עם שאר חושי וכוחותי כולם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך שמו"**, על כן שני המלאכים מניחים את ידיהם על "ראשו" ששם הוא מקום משכן הנשמה, כדי להגביר את כח הנשמה על הגוף שיוכל להעיד על בריאת העולם: **"ואומרים לו וסר עוונך וחסאתך תכופר"**, כדי שיתבטל הגוף לנשמה שבראש כאמור.

שני מלאכים מביאים את הנשמה יתירה

חשבתי דרכי לבאר בזה מה ששינינו בגמרא (ביצה טז): **"נשמה יתירה נותן הקדוש ברוך הוא באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלין אותה"**, על פי המבואר בספרים הקדושים כי עיקר המלחמה בין היצר הרע ליצר הטוב היא המלחמה בין הגוף לנשמה, כי הגוף מושך את האדם לכל תאוות העולם הזה, ואילו הנשמה הקדושה חלק אלוך ממעל מושכת את האדם לעבודת ה'.

והנה בכל ימות השבוע יש מלחמה קשה בין הגוף לנשמה, כי לשניהם כח שווה בשווה כדי שתהיה לאדם בחירה לבחור בטוב או להיפך ח"ו, אולם בשבת קודש שהיא מעין עולם הבא, מבקש הקב"ה להאיר לאיש ישראל כדי שתהיה לו מנוחה ממלחמת היצר, על כן הוא נותן לו נשמה יתירה כדי להגביר כח הנשמה על הגוף, ועל ידי זה יותר קל לו להתגבר על הגוף להכניעו לעבודת ה'.

יומתק לצרף בזה מה שפירש הרה"ק מראפשיץ זי"ע הפיוט שתיקן האריז"ל לצפרא דשבתא: **"נהוריה ישרי בה בקדושא רבא, ובחמרא טבא דביה תחדי נפשא"**. פירוש, בימות החול אין הנפש הרוחנית שמחה עם הגוף, כי הגוף נלחם עמה ברצותו לרדוף אחרי ההבל, אולם בשבת קודש: **"נהוריה ישרי בה בקדושא רבא"**, אורו של הקב"ה שורה על הנפש בקדושה גדולה, **"ובחמרא טבא"**, שיש לאדם בשבת חומר טוב, **"דביה תחדי נפשא"**, שהנפש שמחה עמו עכדה"ק.

ולפי האמור יש לומר כי מאחר שאי אפשר להעיד על מעשה בראשית רק אם הגוף בטל אל הנשמה, שנאצלה לפני הבריאה וראתה כל מעשה בראשית, לכן מוסיף הקב"ה בשבת לאדם נשמה יתירה כדי שהנשמה תתגבר על הגוף, ועל ידי זה מתבטל הגוף המועט אל הנשמה הגדולה ועדותו כשרה, ועל ידי זה הוא יכול לומר "ויכולו", להעיד מה שנשמתו ראתה שהקב"ה ברא את העולם בששה ימים וינח ביום השביעי.

אך לפי האמור הענין הוא נפלא, כי מאחר שהעדות היא רק מצד הנשמה שנוצרה באותה שבת שלפני הבריאה, כאשר נשמות ישראל עלו במחשבה לגרום בכך אתערותא דלתתא לברוא את העולם, לכן דוקא מי שאומר "ויכולו" ומעיד עדות על בריאת העולם, כי הוא מעורר את חלק הנשמה שלו שעלתה במחשבה, הרי הוא נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, מאחר שהיה שותף לבריאה.

עוד זאת ירווח לנו להבין בזה מקרא שכתוב (שמות לא-טז): **"ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם, ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש"**. גילה לנו הקב"ה בזה כי שמירת שבת שהיא עדותם של ישראל על בריאת העולם: **"ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם"**, כי העדות היא מצד נשמות ישראל כאשר היו לבד עם הקב"ה לפני שנברא העולם, ולכן הם יכולים להעיד: **"כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש"**.

יתכן להעמיס רעיון זה בדברי ה"חתם סופר" הנ"ל, שמיישב קושיא זו בלשון קדשו: **"בשעת יציאת מצרים ראינו בעינינו כי הוא הבורא, הוא החפץ, הוא היכול, אם כן על ידי יציאת מצרים נעשה עד על שבת בראשית"**. הביאור בזה כי מה שאנו מזכירים את יציאת מצרים בתפלה ובקידוש, הוא כדי לעורר את הנסים של יציאת מצרים ולהוציא בכך את הנשמה מגלות מצרים שלה, שהיא נמצאת במיצר של הגוף שאינו עובד את ה' כראוי, לכן על ידי יציאת מצרים יכולה הנשמה להעיד על בריאת העולם שראתה.

כפרת עוונות כדי להגביר כח הנשמה

על פי האמור יפתח לנו פתח להבין מאמר הגמרא (שם): **"כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו, שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידהו על ראשו, ואומרים לו וסר עוונך וחסאתך תכופר"**. כי מאחר שהוא רוצה להעיד באמירת "ויכולו" שהקב"ה ברא את העולם, אשר עדות זו היא רק מצד הנשמה שנאצלה לפני בריאת העולם, נמצא כי אם יש בידו עוונות וחסאים אשר אז: **"אומרים לו יתוש קדמך, שלשול קדמך"**, הרי הנשמה בטלה אל הגוף החומרי שנברא רק ביום אחרון, ואינו כשר להעיד על בריאת העולם שלא ראה.

על כן מקדים הקב"ה רפואה למכה, שכל המתפלל בערב שבת ואומר "ויכולו" סולח לו הקב"ה על כל עוונותיו, כדי שהגוף יתבטל בפני הנשמה ותוכל להעיד על בריאת העולם, ושני המלאכים המלווים את האדם לביתו: **"מניחין ידהו"**

אולם לא כן דבר שעלה במחשבתו של הקב"ה, כי כמו שבדיבורו ברא את העולם ככתוב (תהלים לג-ו): **"בדבר ה' שמים נעשו"**, כן כאשר הקב"ה מצייר איזה דבר במחשבתו עצם המחשבה היא כבר בריאה ברוחנית. נמצא לפי זה כי בשבת שלפני הבריאה, כאשר עלתה במחשבתו של הקב"ה נשמות ישראל לברוא את העולם בשבילם, הנה בעצם עליית מחשבה זו יצר הקב"ה את נשמות ישראל.

נפלא להבין בזה מקרא שכתוב בבריאת האדם (בראשית ב-ז): **"וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה, ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה"**. וכתב בעל התניא ב"לקוטי אמרים" (פרק ב) בשם ספר הקנה: **"מאן דנפח מתוכיה נפח, פירוש מתוכיותו ומפנימיותו"**. הרי מבואר כי בשעת בריאת האדם, כבר היתה נשמת אדם הראשון שכללה את כל הנשמות כלולה במחשבתו יתברך.

ולפי האמור הכוונה בזה על נשמות ישראל שעלו במחשבתו בשבת הראשון שלפני הבריאה. ומה שכתוב: **"ורוח אלקים מרחפת על פני המים"**, ומפרש המדרש שהכוונה בזה על נשמת מלך המשיח שכללה את כל הנשמות, הכוונה בזה שביום הראשון היתה רוחו של משיח מרחפת על פני המים, אבל עצם בריאתה כבר היתה בשבת שלפני הבריאה, ולכן אם זכה אדם אומרים לו: **"אתה קדמת לכל מעשה בראשית"**, ביום השבת שלפני הבריאה.

העדות מצד הנשמה שנוצרה בשבת שלפני הבריאה

מעתה יאירו עינינו להבין ולהשכיל איך איש ישראל יכול להעיד באמירת "ויכולו" ובקידוש על היין, שהקב"ה ברא את העולם בששה ימים וינח ביום השביעי, כי עדות זו היא מצד הנשמה חלק אלוך ממעל שכבר נאצלה בשבת שלפני בריאת העולם, ולפי המדרש עם הביאור של ה"בני יששכר" הנ"ל היתה בכך שותפה בבריאת העולם: **"עם המלך מלך מלכי המלכים הקב"ה ישבו נפשות של צדיקים, שבהן נמלך הקב"ה וברא את העולם"**, על כן יכולה היא להעיד עדות נאמנה מה שראתה שהקב"ה ברא את העולם בששה ימים ונח ביום השביעי.

ומה מאד יומתק להבין בזה מאמר רב המנונא בגמרא (שבת ק"ט): **"כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית"**. וכבר הבאנו בשם המהרש"א (שם) כי הסיבה לכך היא משום שהוא מעיד שהקב"ה ברא את העולם, ועדיין צריך ביאור מדוע על ידי עדות זו הוא נעשה שותף להקב"ה.

לרפואה שלימה של הגאון רבי שלום חיים בן עליזה שליט"א נדבת דר. רפאל ולימור מהדב הי"ו

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com